

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укуктун эл аралык стандарттары

Тынч чогулуштар эркиндигинин эларалык стандарттарынын булактары

Адам укуктарынын жалпы декларациясы: *«Ар бир адам тынч чогулуштар менен биригүү эркиндигине укуктуу»* (20(1)-бер.)

Жарандык жана саясий укуктар жөнүндө эларалык пакт (ЖСУЭП 21-бер.)

Баланын укуктары жөнүндө конвенция (15-бер.)

Расалык басмырлоонун бардык формаларын жоюу боюнча эларалык конвенция (5-бер. (d)(ix))

Айрым адамдардын, топтордун жана коомдук органдардын жалпы кабыл алынган адам укуктары менен негизги эркиндиктерди колдоо жана коргоо укугу жана милдети жөнүндө декларация (5-бер.)

Майыптардын укуктары жөнүндө конвенция (29-бер.)

ЕККУнун Адамзат өлчөмү боюнча Копенгаген кеңешмесинин документи (9.2-пункт)

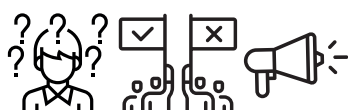
Адамдын укуктары жана негизги эркиндиктери жөнүндө КМШ конвенциясы (12-бер.)

Тынч чогулуштарга болгон укук боюнча №37 жалпы түшүндүрмөлөр (CCPR/C/GC/37)

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча ЕККУ/ДИАУБнын жана Европа Кеңешинин Венециялык комиссиясынын жетектөөчү принциптери (Guidelines OSCE/ODIHR)

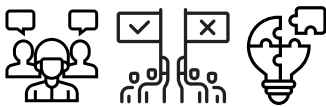
Чогулуш деген эмне?

Мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын, коомдун көңүлүн кандайдыр бир маселелерге буруу, ошондой эле пикир билдирүү үчүн бир катар адамдардын коомдук жерлерде алдын ала ниеттенип же убактылуу туруусу же жүрүшү. Чогулуштун максаты белгилүү бир адамга, адамдардын тобуна, уюмга же бүтүндөй коомго кандайдыр бир билдирүүнү жеткирүү болгону менен, ал бир гана ушул максат менен чектелбей бөлөк максаттарда да өткөрүлүшү мүмкүн, мисалы майрамдарды, эскерүү акцияларын өткөрүү жана нааразычылыкты билдирүү же талаштуу идеяларды же максаттарды коргоо (CCPR/C/GC/37, 4-, 7-, 12-пункттар).

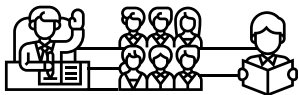
Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укук эмне үчүн зор мааниге ээ?

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укук, ой-пикирди эркин билдирүү жана биригүү эркиндиги боюнча укуктар менен чогуу, иштеп жаткан кандай гана демократиялык система болбосун, анын негизин түптөйт. Адамдын ушул укуктары талапка ылайык камсыз кылынса, бийликтин беделі бекемдеп, социалдык климат жакшырып, чыр-чатактар солгундап, укуктук аң-сезим жогорулайт. Адамдын ушул укугу аркылуу адамдар өз пикирин биргелешип билдирип, коомдун курулушуна катыша алышат (CCPR/C/GC/37, 1-, 2-пункт).

Жыйындарды эркин өткөрүү укугу кандай чогулуштарга колдонулат?

Бул укук зомбулуксуз чогулуштарга гана жайылып, аларды коргойт. “Зомбулук” дегенде катышуучулардын башка адамдарга күч колдонуп, жаракат келтиришин же өлтүрүшүн же мүлкүнө олуттуу зыян келтиришин түшүнүү керек. Жөн гана түртүшүү, түртүү же автоунааларга же жөө жүргөн адамдарга тоскоол болуу зомбулукка кирбейт (CCPR/C/GC/37, 4-, 15-пункттар).

Тынч чогулуштарды кимдер өткөрө алышат?

Бардык адамдар бирдей даражада тынч чогулуштарды өткөрүүгө укуктуу. Бул укукту жарандар да, чет өлкөлүк жарандар да, мигранттар, баш калка сурагандар, качкындар жана жарандыгы жок адамдар жүзөгө ашыра алышат. Бийликтегилер өлкөнүн аймагында жүргөн бардык адамдарды ушул укук менен кандайдыр бир белгилери жана айырмачылыктары боюнча бөлүп-жарбай камсыз кылууга милдеттүү (ЖСУЭП 2-бер.). Басмырлоого дуушар болгон же тынч чогулуштарга катышууда өзгөчө кыйынчылыктарга кабылган адамдардын тынч чогулуштарга эркин катышуу укугу корголушу үчүн өзгөчө аракеттер көрүлүшү керек (CCPR/C/GC/37 25-пункт).

Тынч чогулушту өткөрүүгө уруксат алыш керекпи?

Чогулуштарды өткөрүү презумпциясында бардык чогулуштар башынан мыйзамдуу жана тынч чогулуштар катары каралышы керек болгондуктан, чогулууну каалаган адамдардан чогулушту өткөрүүгө уруксат алуусун талап кылбаш керек. Бийлик органдары тынч чогулушту өткөрүүнү каалагандарга колдоо көрсөтүшү керек. Мыйзамдар чогулуштун уюштуруучусуна чогулушту өткөрүү ниети жөнүндө билдирме тапшырууну милдеттендирбеши керек. Чогулуштун уюштуруучулары бийликтегилер тынч чогулушту өткөрүүдө жардам бере алышы үчүн гана аларга алдын ала билдирме берүүгө укуктуу (п. 70, 72 CCPR/C/GC/37).

Мамлекет тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укуктун жүзөгө ашырылышына көмөктөшүүсү керекпи?

Мамлекет тынч чогулуштарды өткөрүүгө көмөктөшүп, катышуучуларга көздөгөн максаттарына жетүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүп бериши керек. Ушул максатта мамлекет бул укукту эффективдуу жүзөгө ашырууга мүмкүнчүлүк берген жагымдуу шарттарды, укуктук жана институционалдык базаны түзүп, ошондой эле чогулушка чейинки, чогулуш учурундагы жана чогулуштан кийинки даярдык чараларын көрөт. Айрым учурларда бийлик органдарына көчөлөрдү жаап, жол кыймылын башка багытка буруп, коопсуздукту камсыз кылып, катышуучуларды башка адамдардын кийлигишүүлөрүнөн же зомбулугунан коргоого туура келет (CCPR/C/GC/37 21-24, 33-пункттар).

Тынч чогулуштарды онлайн режиминде өткөрсө болобу?

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укукту офлайн режимде да, онлайн режимде да жүзөгө ашырууга болот. Ушундан улам, мамлекеттин тынч чогулуштарды коргоо милдеттемелери аралыктан катышуу мүмкүнчүлүгүнө да жайылат. Мамлекетке онлайн-чогулуштардын катышуучуларынын

үндөрүн баса турган жаңы технологияларды колдонууга, ошондой эле аларды аңдууга жана коркутуп-үркүтүүгө, Интернетти өчүрүүнү талап кылууга, шайлоолордун жана нааразычылык акцияларынын алдында сайттарды жана ресурстарды бөгөттөөгө тыюу салынат ([CCPR/C/GC/37](#) 10-пункт).

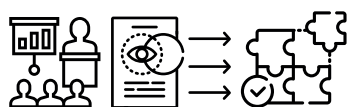
Мамлекет тынч чогулуштарда башка адамдардын болушуна көмөктөшүүсү керекпи?

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укукту толук кандуу жүзөгө ашырууда журналисттер, укук коргоочулар жана чогулуштарды мониторингдеген байкоочулар өзгөчө маанилүү роль ойношот. Алар коомчулукка жана бийлик органдарына учурда болуп жаткан окуялар тууралуу объективдүү отчетун тартуулашат. Мамлекет алардын катышуусун кубаттап, иш милдеттерин аткаруусуна тыюу салбашы, репрессияларга албашы, аркасынан түшпөшү, шаймандарына зыян келтирбеши же конфискациялабашы керек. ([CCPR/C/GC/37](#) 30-, 74-пункттар).

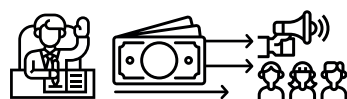
Бир учурда тынч чогулуштар менен контрчогулуштар өтүп жатса мамлекет кандай аракеттерди көрүшү керек?

Кээде бир эле жерде максаттары бири-бирине каршы келбеген эки же андан көп тынч чогулуштар өткөн учурлар болуп калат (бир маалдагы чогулуштар). Мындай учурда бийликтегилер чогулуштардын катышуучуларын бөлүп, ар бир чогулушту коргошу керек. Мамлекеттер эки чогулуштун катышуучуларынын бири-бири менен кагылышуусуна, ошондой эле чогулушту үзгүлтүккө учурата турган чагымчыл аракеттерге жана башка чыр-чатактуу кырдаалдарга жол бербеші керек. Контрчогулуш (бир тынч чогулуш башка тынч чогулушка макул эместигин билдиргиси келгенде) өткөрүлүп жаткан учурда, бийлик органдары чогулуштардын катышуучуларынын ортосунда бири-бирин көрүп, уга алгыдай коопсуз аралыкты камсыз кылышы керек ([CCPR/C/GC/37](#) 14-, 26-пункттар).

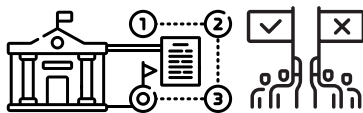
Тынч чогулуштардын уюштуруучулары башка адамдардын аракеттери үчүн жоопко тартылышабы?

Чогулуштун кээ бир катышуучуларынын аракеттери үчүн чогулуштун уюштуруучулары жооп бербейт. Тескерисинче, кандай гана укук бузуулар болбосун алар боюнча катышуучулар жекече жооп бериши керек. Чогулуштун катышуучуларынын чакан тобу агрессивдүү аракеттерди жасашса, бийлик органдары чогулушту токтотуунун ордуна ошол адамдарга карата тийиштүү чараларды көрүшү керек. Башка адамдардын тынч чогулуштун катышуучуларына жасаган кастык мамилеси тынч чогулуштун өткөрүлүшүн чектөөгө негиз болбошу керек ([CCPR/C/GC/37](#) 18-пункт).

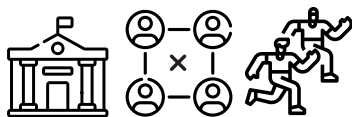
Уюштуруучулар тынч чогулушту уюштуруу үчүн акы төлөшү керекпи?

Тартипти же коопсуздукту камсыз кылууга, медициналык жардамга же тазалап-жыйноого же тынч чогулушту өткөрүүгө байланыштуу башка коомдук кызматтарга жумшалган чыгымдарды катышуучулардан же уюштуруучулардан талап кылуу 21-беренеге дал келбейт [ЖСУЭП](#) ([CCPR/C/GC/37](#) 18-пункт).

Бийлик органдары тынч чогулуштардын өткөрүлүшүн кандай учурларда чектей алат?

Тынч чогулуштарга карата укукту чектей турган мыйзамдуу негиздердин узартылбас так тизмеси бар, бул тизмеге төмөнкү негиздер гана кирет: улуттук коопсуздук кызыкчылыктары; коомдук коопсуздук; коомдук тартип; калктын саламаттыгын сактоо; адеп-ахлактык; же башка адамдардын укуктары менен эркиндиктерин коргоо (ЖСУЭП 21-беренесинин 2-бөлүгү). Бийлик органдары кандай гана чектөө болбосун, анын мыйзамдуулугун, зарылчылыгын жана өлчөмдөштүгүн далилдеши керек. Чектөөлөр эч кимди басмырлабай баарына бирдей болуп, чогулуштарга катышууга тоскоол болбой же тизгиндөөчү таасир жаратпашы керек. Тынч чогулуштар согушту, улуттук, расалык же диний кастыкты жайылтуу, бөлүнүп-жарылууга, касташууга же күч колдонууга чакыруу үчүн колдонулбашы керек. Мындай учурларда бүтүндөй чогулушка эмес, күнөөлүү адамдарга карата чара көрүлүшү керек (CCPR/C/GC/37 36-, 41-, 50-пункттар).

Бийлик органдары чогулгандарды кууп таратып, аларга карата күч колдоно алышабы?

Чогулгандарды такыр эле болбой калган учурларда, чогулуш тынч болбой же олуттуу күч колдонуу коркунучу бар экендиги далилденгенде жана аны камакка алуу сыяктуу чаралар менен жоюуга мүмкүн болбогон учурларда гана кууп таратууга аргасыз болушат. Укук коргоо органдары кандай гана күч колдонушпасын, ал токтоосуз ачык-айкын коомдук отчетто чагылдырылышы керек. Отчетто жетиштүү маалымат камтылыш керек, анын негизинде төмөнкүлөрдү аныктоо үчүн - күч колдонууга зарылчылык бар беле, күч колдонуу өлчөмдөш болдубу, болуп өткөн окуянын чоо-жайынын сүрөттөлүшү, күч колдонуунун себептери, анын эффективдүүлүгү жана кесепеттери (CCPR/C/GC/37 85-, 91-пункттар).

Мамлекет эффективдүү укуктук коргоо каражаттары менен камсыз кылышы керекпи?

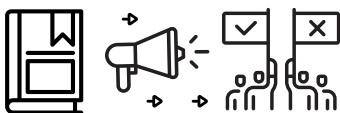
Мамлекет ушул укуктун чогулушка чейин, чогулуш жүрүп жатканда жана андан кийин жүзөгө ашырылышын камсыз кылуу үчүн эффективдүү укуктук коргоо каражаттарын пайдалануу мүмкүнчүлүгүн берген механизмдер менен камсыз кылышы керек. Чогулуштарды чектеген чечимдердин жүйөөлүүлүгүн текшерүү үчүн административдик жол-жоболор ыкчам жүргүзүлүп, чогулуш өткөрүлгөнгө чейин сотко кайрылууга мүмкүнчүлүк калыш керек (CCPR/C/GC/37 69-, 72-пункттар). Укук бузулган учурларда сотко кайрылуу, анын ичинде апелляция берүү же ишти кайра кароо механизмдери оңой болушу керек (CCPR/C/GC/37 29, 69-пункттар). Укук коргоо органдары мыйзамсыз күч колдонуу же мыйзамды бузду деген билдирүүлөр майнаптуу, объективдүү жана өз маалында иликтенип, күнөөлүүлөр жоопко тартылышы керек (CCPR/C/GC/37 29-, 69-, 90-пункттар).

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укукту коргогон кандай эл-аралык механизмдер бар?

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укук бузулган учурда эмне кылса болот:

- ◆ Бүткүл дүйнө боюнча адам укуктарынын жалпы сыйланышына жана корголушуна көмөктөшүүгө жооптуу болгон БУУнун системасындагы атайын орган **Адам укуктары боюнча БУУнун Кеңешине** арыз менен кайрылса болот.
- ◆ Адам укуктарынын бузулганы, адам укуктарынын стандарттарына туура келбеген мыйзамдар, ЧУА долбоорлору жана колдонуудагы практика тууралуу тынчсызданууларды **Тынч чогулуштар жана ассоциациялар эркиндиги укуктарына байланыштуу маселелер боюнча атайын баяндамачыга онлайн форманы колдонуп** кайрылса болот.
- ◆ БУУнун Адам укуктары боюнча комитетине жеке **даттануулар менен** жана/же альтернативдүү докладдар аркылуу кайрылса болот.
- ◆ Мындан тышкары, зарылчылыкка жараша ЕККУга мүчө мамлекеттеринин тынч чогулуштар эркиндиги боюнча мыйзам долбоорлорун ЕККУ/ДИАУБнын **тынч чогулуштар эркиндигине байланыштуу маселелерди караган эксперттер кеңеши** талдай алат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясы тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укук тууралуу эмне дейт?

Конституция адам укуктары менен эркиндиктерин эң жогорку баалуулуктары деп эсептеп, ар бир адамдын тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укугун кепилдендирип, чогулушка катышууга мажбурлоого тыюу салат. Чогулуштун өтө турганы жөнүндө билдирме укук деп белгиленип, тынч чогулуштардын уюштуруучулары жана катышуучулары тынч чогулуштун өтө турганы тууралуу билдирбегени, билдирменин формасын, мазмунун жана тапшыруу мөөнөтүн сактабаганы үчүн жоопко тартылбайт (**Конституциянын** 23-, 39-бер.).

Тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укукту жүзөгө ашырууда бир дагы адам басмырланбашы керек, ошондой эле Конституцияда каралган максаттардан жана даражадан тышкары тынч чогулуштар эркиндиги боюнча укукка чектөөлөрдү коюуга тыюу салынат (**Конституции** 23-, 24-бер.).